

Anders Zorn - porträttkonstnären

*"Rosita Mauri" 1888
102 x 70 cm
Göteborgs konstmuseum*

Rosita Mauri var en firad dansös på Operan i Paris, fångad i denna akvarell av Zorn i dörren till sin teaterloge.

Anders Zorns internationella framgång grundar sig på hans porträttmåleri. Människan kom också att bli det främsta temat i hans konst, endast i skisser såg han på naturen som ensamt motiv.

Under studietiden på Konstakademien blev hans talang att fånga människors utseende en viktig inkomstkälla. Han tecknade porträtt och karikatyrer av sina akademikamrater till skolans elevtidning och fick beställningar att porträttera avlidna. Det var vanligt i dåtidens borgarfamiljer att låta göra en minnesbild av den just bortgångne, och Zorn fick rykte om sig att gestalta dem på ett levande sätt. Närheten till döden och sorgen i hemmen var ofta påtaglig. Minnet av hur en förälder lyfte på ett döts barns ögonlock för att göra blicken mer levande lämnade aldrig Zorn.

Den bild som blev hans genombrott avbildade en ung flicka i sorgdräkt. Som modell hade Zorn använt Mimmi Nystrand, dottern i den familj som han hyrde ett inackorderingsrum av. Bilden väckte uppmärksamhet både genom sin utvecklade akvarellteknik och genom sina känslöväckande värden. Den positiva tidningskritiken påpekade även att Zorn gett modellen en moderiktig dräkt. Han var mycket intresserad av kläder och mode, dels för sin egen framtoning som ofta var extravagant, men också därför att förmågan att fånga och framhäva de senaste modedetaljerna på ett attraktivt sätt var en viktig kunskap för en porträttör.

nordiska
akvarellmuseet

Södra Hamnen 6
471 32 Skärhamn

Tel +46 304 60 00 80
Fax +46 304 60 00 99

info@akvarellmuseet.org
www.akvarellmuseet.org

Arbetarnas
Bildningsförbund
Västra Götaland

Studieförbundet
Vuxenskolan
Västra Götaland

Studiecirkelmaterial

Anders Zorn – porträttkonstnären

I det dåtida Stockholm var Otto Gustaf Bobergh den främste societets-skräddaren, en berest, framgångsrik och konstintresserad man. Zorn anlätade honom för egna kläder, de delade intressen och Bobergh blev något av en mentor för den unge konstnären.

Efter studieåren reser Zorn ut i Europa och bygger medvetet upp ett kontaktnät för porträttbeställningar inom det välbärgade borgerskapet. När förlovningsen med Emma Lamm blir offentlig så hjälper även hennes släkt och deras vänner till att öppna dörrar. Främst är det dock Zorns förmåga att fånga personlighet och utseende som ger honom framgång.

Realismen och friluftsmåleriet är det sena 1800-talets nya stil i konsten. Konstnärerna lämnar ateljéernas mörker för att fånga naturen, ljuset och livet så som det verkligen ser ut. Den inställningen tar Zorn med sig till sitt porträttmåleri. Han tar inte emot i ateljén utan vill möta den han ska avbilda i hans eller hennes naturliga miljö. Beroende på vem personen är avgör de tillsammans om det är hemmet, arbetsplatsen eller en festlokal.

Att vara porträttkonstnär är långt ifrån ett fritt och självstyrande konstnärsliv. Även om Zorn är en erkänd konstnär som man anlitar för att få bli avbildad av just hans hand och öga, tär ofta relationen till okunniga eller krävande beställare på honom. I sina minnesanteckningar berättar han om incidenter då han känt sig kränkt i yrkesstolthet och som person. Kring en porträttbeställning i USA hamnar han i sådan konflikt med beställaren att han väljer att driva det till en domstolstvist, som han till slut vinner. Främst handlar tvisten om ekonomiska värden, men genom hela livet har Zorn ett starkt behov att hävda konstnärens yrkesstolthet och rättigheter.

De stora ekonomiska framgångarna kommer med resorna och porträttbeställningarna i USA. Tidsandan och mentaliteten i det framväxande industrilandet stämmer väl överens med Zorns självbild och bakgrund. Han är en "selfmade man" och känner sig hemma i framåtandan och den okonstlade umgängestonen. Porträtten av de självmedvetna herrarna i svarta kostymer och deras fruar i skimrande klänningar gör stor succé. Bland sina beställare kan han till och med räkna in presidenten.

Zorn levde i en omvälvande tid och var på många sätt en kontrasternas man. Han avbildade och var vän med många av industrikapitalismens stora entreprenörer och var gärna själv först med det nya. Han importerade och installerade en varmvattenberedare från Chicago i Zorngården. Han var en av de första i Mora med telefon i huset och han skänkte de första flygplanen till den svenska krigsmakten. Likafullt engagerade han sig för hembygden och den försvinnande livsstilen. Under de sista åren av sitt liv sökte han upp och skapade med intresse och värdighet porträtt av småhantverkare vars verksamheter var på utdöende.

I sina sena självporträtt arbetar Zorn med sin egen bild på ett både självmedvetet och avslöjande sätt. De två mest kända är det med röd kostym och det i vargskinnspåls. Den yttre framgången är tydlig men den trötta, sökande blicken syns allt annat än självbelåten.

Ansiktets lockelse och mysterium

Att ta del av Zorns porträtt ger oss en ingång till människor som var betydelsefulla, både för honom själv och för tiden. Vi kan fundera över hur de och Zorn valt kläder, miljö och kroppsställning för att förmedla ett intryck. I ett porträtt finns det flera lager av ordlösa språk som vi tolkar när vi ser det. Ett är vi alla experter på – ansiktsuttryck och kroppsspråk avkodar människor hos varandra på några ögonblick. Vi ser ett höjt ögonbryn eller en leende mun och reagerar. Kläder och miljöer är sedan sociala koder. Zorns bilder skildrar mer eller mindre en värld som är hundra år före vår tid. Kan vi ändå tolka de sociala koderna i hans bilder?

Ytterligare ett ordlöst språk är bildens eget. Allt det som färger, former och strukturer på det platta pappret eller duken berättar för oss. Små petiga penseldrag ger ett intryck, vida svepande ett annat. I Zorns porträtt kan vi följa hans bildspråks utveckling, från akademitidens stil med kontrollerade ytor till det sena 1880-talets akvareller då han låter vattnet flöda och stänka. Porträtten ser ofta illusionistiskt realistiska ut, men tittar vi närmare på färger och ytor är en del till synes helt slumpmässigt tillkomna. I sina oljemålningar använder Zorn ofta en bred pensel, och särskilt i de sena bilderna är penseldragen ibland som tillskurna med en täljkniv.

Välj några porträtt och titta och tala om dem tillsammans. Vad läser ni in om den avbildade personen? Vet ni vem han eller hon var? Går det att ta reda på? Vad säger bilden om personligheten? Om social ställning? Jämför gärna olika porträtt. Har Zorn genomgående stilgrepp som han använder sig av? Skiljer sig hans framställningar av kvinnor och män? Kläder och miljöer speglar tidens vanor och förväntningar, men skiljer sig även sättet att måla?

Att se och läsa om porträtt

• Porträtt av Anders Zorn

Zornsamlingarna i Mora, 1990

I denna bok utgiven i samband med en utställning på Zornmuseet finns många exempel på hans porträtt i måleri och grafik. Det är bilder av vänner och beställda porträtt likväl som avbildningar av hustrun och dalafolk.

• Till ögats fröjd och nationens förgyllning

Hans Henrik Brunner

I detta översiktsverk finns många bildexempel på de representativa porträtten av kungligheter som drottning Sofia, maktmän som Marcus Wallenberg likaväl som de mer intima av vänner och familj.

Studiecirkelmaterial

Anders Zorn – porträttkonstnären

- **Ansikte mot ansikte: porträtt från fem sekel**

Nationalmuseums utställningskatalog, 2001

Utställningskatalogen till den stora porträttutställningen på Nationalmuseum som visades för ett par år sedan ger historiska perspektiv och kunskap om porträttkonstens historia. Inte minst innehåller katalogen ett stort bildmaterial som sträcker sig från 1500-talet fram till idag.

*Ett samarbete mellan Nordiska Akvarellmuseet,
ABF och Studieförbundet Vuxenskolan
i Västra Götalandsregionen*

*Text:
Lena Eriksson
pedagogisk ledare Nordiska Akvarellmuseet*